

SUMMARY

The given article reveals the ways of translation of phraseological units that denote age. Age is defined as the category of time that serves the example of the realization of two functions: division and marking off. Phraseological images are formed by the associations with the different "indicators of time" – concepts which are correlated with the age periods.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Галапчук О.М. Вікова диференціація стратегій і тактик дискурсу в сучасній англійській мові: Дис... канд.філол.наук: 10.02.04. – Х., 2000. – 197 с.
2. Гуревич В.В., Дозорец Ж.А. Фразеологический русско-английский словарь. – М.: П., 1995. – 684 с.
3. Кунин А.В. Англо-русский фразеологический словарь. В 2-х т. – М.: РЯ, 1967. – 780 с.
4. Олікова М.О. Теорія і практика перекладу: Навч. посібник (Англ. мовою). – Луцьк: Ред-вид. відд. "Вежа" ВДУ ім. Лесі Українки, 2000. – 170 с.
5. Korunets I.V. A Course in the Theory and Practice of Translation. – K.: V.Sch., 1986. – 174 с.
6. The New Encyclopaedia Britannica /ed. Robert Mc Henry et al. – Chicago: Encyclopaedia Britannica Inc., 1993. – V.29. – P.917.

АМБІВАЛЕНТНІСТЬ І ПЕРЕКЛАД

Н.І. Чернюк

В статті розглядаються певні „перешкоди”, наявні в англійських висловлюваннях, що викликають їх неоднозначне тлумачення та утруднюють їх переклад на українську мову.

Такі „перешкоди” зустрічаються на фонетичному, лексичному, граматичному та текстовому рівнях.

Дослідження здійснено в рамках денотативно-конотативного підходу до даних, що аналізувалися, і підкреслює особливі відносини між адресантом та адресатом, які встановлюються за посередництвом перекладача.

Мова як найвище досягнення соціальної еволюції людини дає можливість як висловлювати, так і розуміти думки [1: 87]. При розумінні думки, висловленої в процесі усної чи письмової комунікації, глибоке проникнення в суть сприйнятої інформації є наріжним каменем всієї перекладацької діяльності.

Внаслідок ряду причин таке проникнення може ускладнюватися навіть для членів однієї і тієї ж соціальної спільноти, для яких мова адресанта є рідною.

Питання труднощів розуміння висловлювань адресанта, а, відповідно, їх інтерпретації перекладачем для отримувача інформації живого тексту та труднощів при навчанні майбутніх перекладачів неодноразово підіймалось теоретиками і практиками перекладу, а також тими, хто безпосередньо займається підготовкою майбутніх перекладачів. Однак проблема однозначного розуміння та інтерпретації не перестає існувати, і ще довго буде актуальною для фахівців у галузі перекладу через значну різноманітність шляхів і засобів пізнання дійсності та відображення у мові реальної картини світу наявними засобами різних мов.

Метою даної роботи є дослідження певних чинників мови – джерела, що можуть гальмувати, а то і вести до спотворення сприйняття “послання” і давати в результаті неадекватне відтворення певних висловлювань висхідного тексту у тексті перекладу.

Перекладачу як посереднику і центральній ланці в двомовній комунікації доводиться зустрічатися з багатьма факторами, що стосуються як засобів “подачі” адресантом інформації, так і самої інформації, приймаючи до уваги наступне:

1 Як правило, висхідний текст розрахований на реципієнта, що поділяє з його автором мовне та культурне середовище. При цьому, подаючи інформацію, автор висхідного тексту індивідуальний до того, чи буде вона перекладатися на інші мови.

2 У автора висхідного тексту існують власні інтенції з точки зору раціонального та емоціонального впливу на реципієнта.

3 У автора є власні прагматичні засади, які або лежать на поверхні, або, навпаки, вимагають від перекладача інтенсивної розумової роботи для проникнення в них та їх адекватної інтерпретації.

4 В текст-джерело автор може включати елементи загальнонародської культури та специфічні реалії культурно-традиційного та психологічного аспекту своєї нації, що, цілком природно, відрізняється від культурно-історичного досвіду нації перекладача і реципієнта його перекладу.

Зважаючи на ці та інші передумови, перекладачу в його роботі може ставати на заваді значна кількість факторів.

Як відомо, глибоке знання перекладачем мови висхідного тексту відіграє значну, але не вирішальну роль в отриманні адекватного перекладу, оскільки поєднання семантично сумісних слів та їх правильне морфологічне та синтаксичне оформлення може і не дорівнювати прагматичній спрямованості тексту-джерела. Оскільки переклад передбачає пошуки тотожних та диференціюючих рис з послідуною їх трансляцією [2: 128], досягнення комунікативно-функціональної еквівалентності висхідного та перекладного текстів можливе лише за умови однозначного розуміння висловлювання у замислі автора .

Предметом даної роботи є потенційна амбівалентність інформації у висхідному тексті, яка ускладнює її чітке розуміння та, значить, й інтерпретацію. Об'єкт складають амбівалентні мікроконтексти з їх конситуативним навантаженням.

Перешкоди, що можуть заважати максимальному наближенню перекладного тексту до тексту-джерела [3: 17], зустрічаються на всіх мовних рівнях.

Фонетичний рівень включає незначні проблеми, якщо перекладач добре знайомий з наявними в англійському усному мовленні нестандартних асиміляцій приголосних в словах або на межі слів та акомодаций і елізій голосних звуків [4: 144-145]. До речі, такі порушення у вимові можуть призводити до порушення нормативного граматичного оформлення висловлення. А оскільки мову неможливо зрозуміти в її найменших відтинках, якщо граматику не припише їй твердих правил [5], подібні порушення стандартної вимови можуть негативно позначитися на розумінні тексту, а, отже, і на його інтерпретації . Прикладами тут можуть служити речення на кшталт: “Go up to his room, why do-an-tcha?” [6:136], де варіантами перекладу виділеної частини можуть бути :

“ Чому не йдеш? “ ; “Чого стоїш? “ ; “ Иди, і то швидко!”.

“*Whattaya think?*” [7:251] – А ти що думаєш? А як ти думаєш?

“*Makes 'em worry alla time*” [7:357]- Це їх весь час непокоїть(турбує).

“*Awright, pal, awright*” [7:364] – Добре, друже, добре.

“*Somebody's gotta tell you this stuff*” [8:2] – Хтось же має тобі це сказати.

Невизначеність у даних випадках знімається реконструкцією граматичних форм, що полегшує їх правильне тлумачення . Однак при цьому в перекладі втрачається інтенція автора в плані стилістичного забарвлення, оскільки в мові перекладу відсутні кореляти подібних “порушених” фонетичних варіантів.

Відому проблему представляє вицнення для інтерпретації стрижневої частини висловлювання, від правильного розуміння якої залежить адекватний переклад. Так, у реченні : “*Luther Plunkitt had called the paper to complain*” [7:249] труднощі можуть бути викликані неправильним тлумаченням функції інфінітива “to complain”. При його трактуванні як додатка, “жалітися” повинна газета, якщо вважати його обставиною мети, “жалітися” має Планкіт. Правильне вирішення проблеми дає широкий контекст.

У прикладі : “*He was dressed to kill*” [8:12] неоднозначне тлумачення інфінітива теж може стати на заваді правильному перекладу, якщо проігнорувати його як частину фразеологізму та як, з точки зору синтаксису, частину предикатива (“Він був шикарно одягнений”). Пор.: “*He was dressed to impress*. – “Він був так одягнений, щоб справити враження”, де інфінітив реально виконує функцію обставини мети.

Перекладачу необхідні як широкий арсенал стратегій і практичних прийомів пошуку адекватних корелятивів міжмовних явищ (тексту-джерела та перекладного тексту), так і робота його логічно-креативного мислення. Останнє разом з інтуїтивним чуттям перекладача сприятиме впізнанню та суміщенню засобів вираження прагматичної спрямованості тексту – джерела та перекладного тексту, що добре демонструє мікро діалог: “I got a feeling”, he said.

“Oh, God, don't get a feeling. *Don't get Italian on me*”. [8:21]. - “У мене було передчуття”, - сказав він. - “О, боже, кинь ти ці свої передчуття. *Не чіпляйся до мене зі своїми італійськими фокусами*”, або: „Відстань від мене зі своїми італійськими штучками”.

Загалом перекладач має приймати до уваги:

- 1 Інтенції адресанта;
- 2 Що адресант розуміє під своїм висловлюванням;
- 3 Яке його відношення до думки, яку він висловлює, і до того, що він розуміє під нею.

Реаліст детектив, на відміну від італійця Діно, який часто пов'язує свої пошукові дії з чимось надприродним, ні в які передчуття не вірить. Діно його дратує, а тому, „*Don't get Italian on me*” перекладається адекватно словами „не чіпляйся; відчепись”

Автори інформації реалізують свої прагматичні інтенції власними мовними засобами, зазвичай переймаючись тим, наскільки ці інтенції сприймаються отримувачем інформації, що розмовляє на їх мові. Тим не менш для правильного розуміння полісемантичного словосполучення „*at this point*”, у мікро діалозі:

“*I hope you'll listen to what he has to say*”. – “*Surely. At this point I'm certainly open to suggestions*” [8:177] перекладачу необхідно тримати в пам'яті всю канву розвитку подій у тексті. Детектива вигнали з роботи, щоб він не довів до кінця кримінальної справи про зловживання владою вищими чинами. Інші люди йому пропонують роботу, яка його не влаштовує, але це краще, ніж повне безробіття. “*At this point*” в його висловлюванні означає “в моєму становищі /в моїй ситуації”.

У висловлюванні: “*You'll get up. You are so good*” [9:473] фразове дієслово “*get up*” та прикметник “*good*” набувають іншої інтерпретації, ніж та, яку дають словники. Контекст наштовхує на варіант перекладу: “У тебе ще все буде гаразд, ти ще доб'єшся успіху,” а “*good*” набуває значення “обдарована”.

У певних контекстах інформації значно більше, ніж у експліцитно заданих засобах її вираження. Розглянемо приклад: “*Who's the guy at the bar?*” *To a cop's eye the man didn't fit in somehow. Male Caucasian, five-six, a hundred and seventy, thinning brown hair, thick black-rimmed glasses* [8:2].

Можлива гіпотеза перекладу: “Білий чоловік, п'ятдесяти шести років, сто сімдесят на зріст”... Повній впевненості у правильності інтерпретації допомогли б маркери апроксимації, що відсутні у тексті-джерелі, оскільки на око важко визначити вік та зріст людини. Переклад може допускати розширення шляхом вживання слова “приблизно”.

В ідеалі, для правильного тлумачення його висловлювань адресант має передавати інформацію чітко і ясно, забезпечуючи тісне співробітництво з адресатом. Ця вимога краще реалізується при усній інтерпретації, де при безпосередньому контакті перекладача з адресантом для уточнення смислу можливе перепитування. У випадку з письмовим текстом немає повної гарантії, що перекладач зрозумів і витлумачив “послання” саме так, як його замислив автор.

У мікродіалозі: “*You, out*”, *Dino said. “This is a crime scene*”. – “*Why do you think I'm here?*”- *The cameraman said*. [8:14] неправильний поділ на синтагми може призвести до нелогічної інтерпретації висловлювання, як “А чому ви думаєте, що я тут?”. В усній репрезентації неоднозначність легко зняти правильними інтонаційними компонентами (паузами, вживанням тонів), і правильність варіанту: “А як ви думаєте, ради чого я тут?” не викликала б сумніву.

Загальновідомо, що перекладач був і залишається представником однієї культури, і це до певної міри ускладнює ментальну комунікацію між ним та автором твору-джерела.

Успішне декодування інтегрованих значень мовних одиниць, що складають інформативне поле, можливе за умови, що інтерпретатор інформації так же володіє національними реаліями, як і її автор. Наприклад, значення словосполучення “grandfather clock” у реченні: *He glanced at the grandfather clock in the room's far corner*” [7:419] неможливо вивести із суми значень атрибутивного та означуваного іменників, оскільки для англійця це – високий старовинний стоячий годинник.

Стосовно реалій, то їх знання важливе не тільки на рівні слів чи словосполучень, але й на рівні цілих висловлювань, що можуть пов’язуватися із певним етикетом країни. Наприклад: *“I thought you had a day off”, she called over her shoulder. - “I do. Can’t you see my feet on the desk?”* [7:894]. Переклад на кшталт: “Ти що, не бачиш, що я поклав ноги на стіл?” міг би здатися недоречним, якщо не зважити на той факт, що коли американець на роботі, він не має права класти ноги на свій письмовий стіл, але у свій вихідний день він може прийти на роботу і сидіти, поклавши ноги на стіл. При перекладі доречно дати такому явищу пояснення у виносці. В іншому контексті виноску слід зробити на слово “owl” при перекладі речення: *And still for the next full sixty seconds with that damn owl, smiling and smiling at me from the yellow bags, all I could do was stand there smirking. Blinking.* [7:113], де “owl” – це бренд на мішках з чіпсами у вигляді сови, що усміхається.

Реалії, що диференціюють національні менталітети, численні і вимагають свого детального вивчення, як і колоквіалізми, сленгізми, фразеологізми та перемії, відмічені специфічним національним колоритом.

Фразеологізми з їх інтенсифікуючою емотивною роллю можуть допускати певне привнесення перекладачем індивідуальної інтерпретації, якщо вона не порушує авторської інтенції. Пор.: ” *but this is an issue piece.*” *Alan reared up, wide-eyed. “An issue piece? What? Dog my cats. An issue piece.”* [7:31]. - Чорти б його забрали. “*An issue piece. Well, stone the crows. [ib].*” “Ну, нічого собі!”

Обидва виділені фразеологізми пов’язані з переповненням адресанта негативними емоціями – великим обуренням та здивуванням з обуренням. У даному випадку перекладач може використати й інші варіанти перекладу, однак вони повинні адекватно передавати емоційний стан адресанта, не відволікаючи реципієнта від реальної авторської інтенції.

Інший приклад: *The guard peeled off and came back toward Flowers* [7:400]. Із всіх словникових дефініцій “*to peel off*” можна було б вибрати варіант “зняв одяг” [10:413]. Але такому перекладу бракує логіки, оскільки подія відбувається у в’язниці, де службові особи не мають права знімати свою форму. Отже, у даному випадку найбільш вдалим виявляється варіант “розвернутися”, не зважаючи на те, що “*peel off*” у даному значенні стосується лише літаків(перенесення технічного терміну в нетехнічну сферу).

Подібне перенесення значення спостерігаємо в питанні: “*What’s the poop with you and Findley?*” [7:250]. Найбільш вірогідним варіантом перекладу є: “Яка кішка пробігла між вами з Фіндлі?”, оскільки “*poop*”- бокова частина старовинного вітрильника – є технічним терміном і до розмови не має ніякого відношення. Інший приклад: *Alan knew...how Bob thought of him and played his part to the hilt.* [7:28]. Переклад ” *to the hilt*” як “до рукоятки меча чи кинджала, або ручки ножа” несумісний з контекстом. Отже, Алан грав свою роль до кінця; з усієї сили розігрував роль, яка і відповідала тому, якої думки був про нього Боб. “*There is God after all. Look here, he pulled my chestnuts out of the fire.* [7:353] – Він (Бог) зробив за мене цю роботу (Він взяв мій гріх на себе).

Хоча роль контексту в інтерпретації інформації, що включає фразеологізми, невелика в силу їх небагатозначності, відкидати його роль нерационально. Тому засоби репрезентації фразеологізму в перекладному тексті можуть певним чином варіюватися. Наприклад: “*He feels on even keel.* [6:94] може мати варіанти: 1) Він себе спокійно почуває – Він почувається спокійно – У нього нема приводу для хвилювання.

"Do you know who Edith Bonner is?"

"No, the name doesn't ring the bell."

"There is a wealthy widow who does reading of her friends" [8:176].

Виявляється, що ім'я Едіт Боннер ні про що співрозмовнику не говорить, але від свого візаві він дізнається, що вона провіщає долю своїм друзям.

"Who's the senior man?"

"Leary"

"Let me speak to him".

"He is in the can". [8:12]

"To be in the can" означає "бути закінченим і готовим до вживання", що безглуздо по відношенню до поліцейського, скільки насправді він готовий до розмови; він не проти; він за.

"Rumble whoever's on call" [8:12].

Ні один із словникових варіантів перекладу дієслова "to rumble" не відповідає його значенню в даному контексті. Це сленгізм зі значенням: "зателефонуй; дай знати".

"When I think what the boy's doing, my stomach does somersaults" [6:132]. – Сполучаючись з підметом "stomach", "to do somersaults" втрачає значення "робити підскок з перевертом", тому адекватним варіантом перекладу можна вважати: "У мене все всередині(в душі) перевертається".

"He has to loop the loop" [6:127].

Персонаж, про якого йдеться, не пілот, а тому в перекладі недоречно вживання "робити мертву петлю". Правильним варіантом виявляється "Він має піти на цей ризикований крок".

"The man had confessed. It was over. It was off the dime". [8:315]. Тут "dime" як американська монетка в 10 центів втрачає своє денотативне значення. Макроконтест(чоловіка мають умертвити, приписуючи йому вбивство, якого він не скоїв. Але пішли чутки, що він визнав свою провину. Виконавцю вироку стало легше, бо винного карати – його справа, а невинного - гріх) підказує варіанти тлумачення: "І можна було "не страждати з цього приводу"; "відкинути всі докори сумління." Пор. рос.: "И с плеч долой!"

Розуміння метонімічного зіставлення деталі з цілим, перенесення значення імені (власного чи загального) на явище в цілому уможливує правильне тлумачення амбівалентної фрази "Serving Uncle" в діалозі:

"You were never in Texas"

"Absolutely I was"

"Doing what?"

"Serving Uncle" [6:51].

"Uncle" реконструюється в "Uncle Sam", можливі варіанти перекладу: "Служив дядькові Сему", що дорівнює "Служив у американській армії".

Подібне явище спостерігається в синонімії слів "badge" і "bluecoat" в мікро-контекстах. Пор.: The badges'll go down to the gate at nine [7:56]; One of the officers addressed him. "What are you looking for?" – "I want to see if I can get a place". – "The officers are up the steps", said the bluecoat [6:218]. Різні по формі та денотації слова, переосмислюючись, дають одне значення: "Поліцейський".

Неоднозначне сприйняття, а отже, розуміння та тлумачення інформації, що перекладається, може траплятися через багато причин, включаючи і наступні:

- а) випадково або зумисне нечітко виражені адресантом думки;
- б) неправильне враження від сприйнятого через "завуальованість" послання;
- в) прогалини в знаннях культури народу, з мови якого ведеться переклад;
- г) недостатні знання чужих реалій;
- д) поява в тексті-джерелі інформації із сфер, з якими перекладач мало знайомий, або не знайомий взагалі, та багато інших.

Реальна картина світу не завжди знаходить однозначне сприйняття навіть індивідом чи колективом індивідів, що послуговуються однією і тією ж мовою. Це тим більш стосується труднощів у її сприйнятті представниками різних народів з різною національною культурою. Звідси і мовна картина відображення такого сприйняття носить характер як загальноприйнятих у всіх народів ідентичних суджень, так і нашарувань чисто національного плану. Останнім можна пояснити широку варіативність засобів перекладу інформації.

Перекладачу як посереднику при передачі інформації від адресанта до реципієнта важливо відчутти прагматичну інтенцію адресанта, незалежно від вжитих останнім засобів повідомлення, виявити факти та фактори, що ускладнюють однозначне тлумачення певного “послання”.

Піддавши амбівалентні відрізки інформації ретельному аналізу та використавши свій арсенал знань, досвід та інтуїцію, перекладач повинен “зняти” неоднозначність амбівалентних висловлювань, не втративши при цьому реального смислу та емотивного аспекту.

Для досягнення однозначного розуміння “сумнівних місць” у тексті-джерелі та їх адекватного перекладу перекладачу необхідний широкий діапазон всебічних знань та аналітичний склад мислення.

“Cutlery? For oriental dishes? Don't you have chopsticks?”

“Chopsticks, yes”.

“Chopsticks all around” Tothoro says positively. “When in Rome!” [Rab, 49]

Перекладач подумки відтворює повну паремію і дає її повний переклад: “В чужий монастир зі своїм уставом не ходять”.

“Wishes and horses”, he said [True: 260] Відтворена паремія *“It wishes were horses the beggars waned ride”* перекладається усіченою “Якби, да каби...”

SUMMARY

The article is concerned with certain “traps” caused by ambiguity, a translator from English into Ukrainian can stumble on. Such “traps” may be encountered at the phonetic, lexical, grammatical and textual levels.

The research has been done within the framework of the denotative-connotative approach to the analysed data and underscores the role of a translator in establishing peculiar relationships between the sender and recipient of some ambivalent information.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Пумпянский А.Л. Функциональный стиль научной и технической литературы // Вопросы языкознания. – 1977. - №2. – С.87-97.
2. Денисенко С.Н., Котловський А.М. Переклад ФО з етнокультурним компонентом // Вісник СумДУ. - 2004. - №3 (62). – С.128-130.
3. Бреус Е.В. Основы теории и практики перевода с русского языка на английский. – М., 1998 – 208 с.
4. Leontyeva S.F. A Theoretical Course of English Phonetics. – М., 1980. – 271р.
5. Потебня А.А. Мысли и язык. – Харьков: Мирный труд, 1913.
6. J.Updike. Rabbit, Run. – USA, 1975 – 254р.
7. Clavan A. True Crime. – G.B.: Warner Book, 2001 – 439р.
8. Wood S. New York Dead. – N.Y., Harper Paperbacks. – 1981. – 342р.
9. Th. Dreiser. Sister Carrie. – М., Higher School Publishing House, 1968 – 594р.
10. Longman Dictionary of Phrasal Verbs. “Russky Yazyk Publishers”. -М., 1986 – 734р.

ВИКОРИСТАННЯ ОБЛАДНАННЯ КОНФЕРЕНЦ-СИСТЕМИ НА ЗАНЯТТЯХ З ПРАКТИКИ УСНОГО І ПИСЕМНОГО ПЕРЕКЛАДУ

С.Я. Янчук

На сучасному етапі відбувається стрімкий зріст кількості міжнародних зв'язків України у різноманітних сферах життєдіяльності, розширення інтеграційних